

vexilotogie

Zprávoda j. Vexilotologického klubu při OGD Praha 3,
obsahující odborná pojednání a informace o vlaikách

50

Jiří Janáč

PRASLOVANSKÉ A STARČESKÉ VEXILOLOGICKÉ OBJEKTY ČÁST IV.

6. Kapitola: LENNÍ PRAPORY A POČÁTKY ČESKÉ HERALDITY

Koncem 11. století se rozrostly potomky Přemyslava I. vládnoucí rod Přemyslovců, který se dosud omezoval na jedinou linii. Cetné spory ovládu nad českým státem děravly v následujícím století Mnichovu králi jako "světské klavé všechno kněstanstva" přiležitost k říšským intervencím, a tak se nakonec i věvodové přijali domácí volbou ucházeli raději v Říši o potvrzení, snadno se zabránit případnému boji s císařem, pokud podporoval eventuálního jiného pretendenta. Proto se setkáváme u všech českých knížat vládnoucích ve 12. století s aktem císařské konfirmace, který ovšem nelze v první polovině století považovat za přímo císařské dosazování, protože definitivního uznaní se u nás dozatečně vídá jen tomu, kdo v říši shuteňně vládl a prošel domácí volbou (1). Jako dříve měl tento potvrzovací akt formu udílení léna a bylo při něm užíváno praporce. S jeho prvním výslovným jmenováním jsme se setkali r. 1099, kdy si jej pro svého bratra Bořivoje vyjádal od císaře Jindřicha IV. vévoda Přemysl II. Protože však nástupení Bořivoje II. (1101-1107) neodpovídalo zásadám seniorátu, pokusil se v roce 1101 stářejšího rodu, brněnský řádělný vévoda Oldřich, získat titul rovněž přímo u císaře. "Téhož roku přišel Oldřich k císaři ve městě Regnó, naléhal naň s pomocí svých přátel prosabmi a dotíral nezříznutými aliby, aby mu vrátil knížectví české, jež mu mladší bratr jeho Bořivoj proti příruči vyrval. Císař, vezav od něho penise, dal mu odsunaky knížectví a praporce; ale rozhodnutí, zdali měl být zvolen za knížete, poselhal na vůli Čechům."

(Kosmas, kn. III/15)(2).

Dalších pětadvacet let o lenním praporu sice neslyšíme, ale nepochybně byl při lenní přísaze jednotlivým českým vévodům rovněž udělován. Svatoplukovi r. 1107, Otovi II. Oldomouckému r. 1109, a když nebyl domácími předáky přijat on, nýbrž Vladislav I., potvrdil v r. 1110 v Rokycanech Jindřich IV. také Vladislava. V roce 1125 nastoupil na český trůn Soběslav I., který otácel s lenním slibem novému římskému králi Lotarovi III. (1125-1137). Proto si podporu německého panovníka získal Ota II., jenž byl říši již r. 1109 uznán za českého knížete. Po známých událostech chlumeckých, kdy Ota v boji padl a římský král se ocitl v Soběslavově obklíčení, požádal český vítěz takticky Lotara o potvrzení vlády. Ten "mu odevzdal vlastní rukou jako o d z n a k v é v o d a t v í p r a p o r e c, a když si dali navzájem pelíbení, kníže Soběslav, vrátil se s největší slávou a ctí za nesmírného jáscutu svého lidu do libezného hlavního sídla, šestnáct let vládl na vytouženém stolci." (Mnich sázavský k r. 1126)(3). Ani tak prozírávý panovník jako Soběslav nevyvaroval se nakonec státnické chyby. V r. 1138 vynutil na kolokviu v Sadské na českých predácích přísahu věnosti a nástupnickou posloupnost pro svého syna Vladislava a "prízní milosti královy (tj. Konráda III./1138-1152/, zakladatele dynastie Štaufů) dosáhl toho, aby jeho syn Vladislav mohl po něm nastoupit v řízení knížectví. Ač byl ještě chlapcem, byl mu před tváří otecovou podán od krále p r a - p o r e c a na potvrzení toho vykonali všechni čeští předáci před králem přísahu na ostatky svatých." (Kanovník vyšehradský)(4). Po smrti Soběslavově zřekli se však feudálové své přísahy a zvolili českým vévodou svobodně Vladislava II. (1140-1172), pozdějšího krále, syna Vladislava I. Ten také r. 1140 "se svými navštívil svého švagra krále Konráda ve městě Bamberku, a přijav tam od krále p r a - p o r e c, vrátil se domů." (Kanovník vyšehradský)(5).

Ve všech pěti citovaných zprávách z konce 11. a první poloviny 12. století figuruje při oblénění českých vévodů římskými králi a císaři symbol praporec (v jednom případě i blíže neurčená "insignia ducatus"). V písni Wolframa von Eschenbach se uvádí, že přijetím praporu se říšská knížata zavazovala k lenní službě.(6) Ačkoliv je u nás většinou závislost na říši vyplývající z aktu konfirmace víceméně odmítána, přece nelze přehlídnout, že např. Vladislav I.,

Soběslav I. i Vladislav II. poskytovali římskému králi doprovod při římských jízdách, že získávali říšské hodnosti (arcičšnickou) a především, že poskytovali císařům účinnou podporu vojenskou. Právě vojenský význam lenního je nejzřejmější. Pod získaným praporem byl leník dosud povinen přivést do boje určitý počet bojovníků, podle informace Gerhoha z Reichersperka se stával jeho držením říšským vojevůdcem (7). A právě tento aspekt lenního poměru českého panovníka k římskému králi narázel v Čechách na odpor domácích předáků, kteří odmítali bojovat za hranicemi státu. Z toho je zřejmé, že lenní poměr byl osobní záležitostí panovníků, kterým, jako např. Vladislavovi II. pro výpravu milánskou, dalo někdy velkou námahu a vynaložení veškeré diplomatické schopnosti, aby sestavili příslušné počty vojska pro výpravu římského vládce.

Gerhoh z Reichersperka hovoří ještě o tom, že lenní prapor byl taž symbolem soudní pravomoci („prapor vojevůdce k potrestání zlých skutků“)(8). Získání takové pravomoci lenním praporem týká se ovšem pouze drobných říšských hradů, jimž císař uděloval tuto výsadu pro válečné tažení, ale asi i pro správu svěřených území. Český vévoda nebyl v této otázce samozřejmě vázán souhlasem „německého“ panovníka, protože pravomoci judiciální dosáhl bez ohledu na říši automaticky svým nástupem na stolec.

Z doby vlády Lotara III. máme však potvrzeno, že praporom obdržel vévoda především svou hodnost (9), považovanou ze strany říše za říšský úřad, funkci v rámci impéria. Tepřve získáním praporce obdržel Přemyslovec mezinárodní status v systému imperiální hierarchie, stal se říšským knížetem, což bylo sice pro vnitřní potřeby české zcela bezúčelné, ale v mezinárodním styku to mohlo mít praktický význam.(10)

V okamžiku, kdy evoluce státotvorné ideologie pokročila k vyjádření pojmu „z e m ě“, kdy se vládce Čech změnil ve vládce Čech a kdy zvolna docházelo k transpersonalizaci státu, nabyla lenictví císaři a říši nebezpečného zabarvení. V pojetí lenictví, chápáném původně jako oboustranná soukromoprávní smlouva mezi panovníky, došlo ke kvalitativní změně. Za říšské léno není už ze strany říše považována jen panovníkova hodnost, kterou panovník získává lenním aktem, ale i sama země, z jejíhož držení vyplývá teprve říšský knížecí titul. Český stát je tak ze strany říše považován za říšské

léno a císař se cítí být oprávněn tímto lénem libovolně dispenovat. Usnadňuje mu to vleké rozporu domácích feudálů v čele s příslušníky panujícího rodu. Vladislavova epizoda s královským titulem přinesla českému státu v rámci říše na čas jen formální výjimečnost, ale mezinárodně se politické postavení Vladislavových nástupců díky jeho bezvýhradné proříšské politice značně zhoršilo. Souviselo to také s agresivní světovládnou politikou římského krále Fridricha Barbarossa (1152-1190), opírající se o recipované římské právo. V roce 1158 byla na ronkálském říšském sněmu oficiálně vyhlášena teorie tzv. regalia iura, tj. královských práv, která byla římským vládcem přenášena prostřednictvím symbolických předmětů na jiné osoby. Regáliemi byla miněna královská práva a pravomoci, především soudní a správní, tedy takové atributy vládní moci, kterými dosud čeští panovníci disponovali bez ohledu na říšské stanovisko.

Pedle císařova životopisce Oty Frisinského se odevzdávaly a přijímaly prostřednictvím praporů za Barbarossovy právě jednotlivé země (provincias). Království byla předávána oproti dřívějšímu symbolu kopí královským mečem (11). Avšak už r. 1156 byla asi sedmi lenními prapory symbolizována kromě vlastních zemí (tj. jednotlivých hrabství) i královská práva. Tehdy byl totiž nucen odevzdat Jindřich II. Rakouský spolu s Knížectvím bavorským i sedm lenních praporů, z nichž dva mu byly vráceny a ostatních pět předáno Jindřichu Lvovi. (12) Takovou praxi nacházíme zvláště ovšem v letech pozdějších. Roku 1209 jsou královská práva - soudní pravomoc (iuris imperium) nad městem Massa - předána prapory Otu IV. hraběti Ildebrandovi, r. 1258 získal podobné výsady vévoda lotrinský a r. 1267 předává Alfons Kastilský říšským knížatům pomocí praporů jednotlivá léna, úřady a právní moc (feudis, honoribus et iurisdictionibus) (13).

Pokud tedy Fridrich Barbarossa uděloval českým vévodům lenní korouhev, chtěl tím vyjádřit, že všechna práva, která vyplývají z držení přemyslovských zemí, pocházejí podle jeho koncepte výhradně z udělení říše, resp. římského krále a císaře, protože jsou říšským územím. Skutečně pak shledáváme, že v poslední čtvrtině 12. stol. jsou práva domácích předáků na volbu zcela opomíjena a částí panovníci dosazování přímo z říše (14).

Poprvé se s touto praxí setkáváme r. 1173, kdy Fridrich Barbarossa neuznal abdikaci krále Vladislava ve pro-

spěch jeho syna Bedřicha a na sjezdu v Hermsdorfu "ještě odvádáno panství nad Čechy Oldřichovi pětikrotně, ale ten postoupil je z dobré vůle bratru svému Soběslavovi (II.) jakožto staršimu; a oba učinili příznamu, že pošlou císaři lid válečný do Lombardska ..." (15) Z Jarlochovy zprávy vyplývá zřetelně trvající osobní vojenská povinnost, symbolizovaná prapory od vzniku lenních vztahů. Poprvé se tu však u nás setkáváme s větším počtem lenních praporů, o jejichž jednotlivých významech se můžeme bohužel jen dohadovat. Jedna korouhev představovala jistě vévodství, druhá asi říšské léno budyšínské, jehož vrácení Vladislavovi II. bylo jednou z podmínek účasti při císařově výpravě proti Milánu a které drželi Přemyslovcí až do nastoupení Přemysla Otakara II., třetí korouhev mohla znamenat arcibiskupský úřad. Ostatní bud symbolizovaly svrchovanost nad jednotlivými údely nebo nějaká "královská" (tj. Barbarossa) práva, přenášená na osobu českého vévody (jedna snad souhrn výsostných práv - impérium, viz dále).

Nepřiliš vděčnému a málo pedajjnemu "selkému knížeti" odňal Barbarossa po pěti letech, v červnu 1178, svěřené léno, a "tak stalo se, že Bedřich, který proti němu při dvoře pracoval, posléze dosáhl co chtěl. Byl obdarován korouhvemi z rukou císařových ..." (jarloch k r. 1178)(16).

V r. 1182 zasahuje pak Barbarossa proti českému státu nejnecitelněji. Obeslal na říšský sněm do Řezna vévodu Bedřicha, svrženého ze stolce povstáním české šlechty, a Konráda Otu Znojemského, který se postavil do čela tohoto povstání, a v sále "vyzdobeném" katovskými sekýrami vnutil Čechům znova Bedřicha. Zároveň učinil z Moravy nové bezprostřední říšské léno a Konráda postavil s markraběcím titulem v jeho čele. O praporech se sice kronikářská zpráva nezmíní, ale je jisté, že nový moravský říšský kníže obdržel pro své léno jeden nebo více lenních praporů.

Dočasné rozbití přemyslovského státu bylo dovršeno vyjmoutím statků pražského biskupa Jindřicha Břetislava z pravomoci českého vévody a jeho povýšením na bezprostředního říšského knížete v březnu r. 1187.

Funkce vévody českého a markraběte moravského se soustředily po smrti knížete Bedřicha v rukách Konráda Otty, o jehož říšském potvrzení se dovidáme z kroniky Jarlochovy: "... dosáhnut nejprve hradu, poté Čech, jakož i přízně Čechů,

do řezna odešel a z rukou císařových na posledním jeho dvoře ... k e r o u h v e přijal."(17) Spolu s "říšským biskupstvím pražským splynula nakonec obě léna v rukou pražského biskupa Jindřicha Břetislava, násilně vypudivšího ze stolce nedlouho vládnoucího Přemysla I., kterého císař v r. 1193 "pro obmyšlené uražení osoby své knížectví českého odscudil, a za něho biskupa s k e r o u h v e m i, jakéž obyčej jest, slavně obdařeného do Čech nazpět poslal ..." (Jarloch)(18). Tzv. Druhé pokračování Kosmova se rovněž zmínkuje o biskupově triumfu: "... s velkou slávou a cti se vrátil do Čech s knížátkem Sptyihněvem, nesa k n i ž e - c í p r a p o r c e, podané sobě od císaře, a přece se neodřekl jména a důstojenství svého biskupství."(19)

Další zmínky o lenních praporech se vztahují k době druhé vlády Přemysla I. (1197-1230). Český panovník ve snaze zajistit pro svůj rod dědičný královský titul laviroval mezi dvěma říšskými politickými stranami, ghibelinskou a guelfskou, a jejich královskými kandidáty Filipem a Otu, a byl proto r. 1203, kdy se nevyjádřil desti jasné pro ghibelinického kandidáta, Filipem formálně sesazen a české léno "udělene" odevzdáním praporů Děpeltovi III. (20) V r. 1212 se rezešel král Ota IV., který byl podporován Přemyslem, s papežem a český panovník se přiklonil k novému guelfskému pretendentovi, Fridrichovi II., králi sicilskému. Vzápětí nato jej také Ota formálně zavil trůnu. "Království české, ednaté králi Otakarovi rozhodnutím knížat, příkne š e s t i p r a p o r c i jeho synevi (Vratislavovi z prvního manželství), v přítomnosti županů a nehých šlechticů země."(21) Po řadě neurčitých zpráv o oblénění českých vévodů je zde opět uveden konkrétní počet praporů, kterých je o jeden více než v roce 1173. Ani zde neznáme však jejich přesný význam; můžeme se jen domádat, že jimi bylo snad uděleno vévodství české, markrabství moravské, léno budyšínské, snad i hodnost arciořišnická, setva ale ještě biskupství pražské.

Udělení praporů nepomohlo však Vratislavovi k vládě v Čechách, naopak, listinou epatřencou zlateu královskou pečeti sicilskou potvrdil Fridrich II. Přemyslu Otakarovu dědičnou královskou hodnost, kterou předtím český panovník získal od obou výše jmenovaných římských králů a prostřednictvím papežského legáta i od duchovní hlavy všeho křesťanstva. Zaroven bylo odstraněno de jure roztržení státu podřízením Moravy českému vévodovi a zrušením přímého

příslušenství pražského biskupství k říši. Listina však nese klauzuli, podle níž je český král povinen "náležitým způsobem přijimati regálie" (22), tj. dostavit se k císaři a prevzít symboly vlády, ovšem až po domácí české volbě, která má opět předcházet konfirmaci aktu římského krále. Přes formálnost tohoto aktu bylo pak skutečně skládání lenního slibu říši na českých panovnících také vymáhané a praperce hrály při této přiležitosti nadále svoji roli.

Nesložení lenního holdu ze zemí českých a odmítnutí navrácení zemí babenberských bylo jedním z důvodů vyhlášení říšského achtu (r. 1275) a aberachtu (r. 1276) na Přemysla Otakara II. (1253-1278). Dne 25. listopadu 1276 se český král prostřednictvím praporů vzdal rakouských zemí ve prospěch Rudolfa Habsburského, římsko-německého krále, a přijal od něho své rodové země v léno, o čemž vypráví řada soudobých pramenů. Nepřesnou informaci, kterou pedává Johannes Victoriensis, totiž že Přemysl přijal od německého krále Čechy a Moravu žezlem a mečem (23), doplňuje rakouská rýnovaná kronika zprávou, že vedle žezla bylo použito také praporce (24). Jedna ze současných kronik o tom praví: "... král český vydává římskému králi Rudolfovi pět praporů ... avšak ten vrací mu jen dva." (25) Nejkonkrétnější je údaj kroniky domácí, tzv. Druhého pokračování Kosmova: "Kral Otakar ... na jeho žádost a naléhání (tj. Rudolfove) a sveden byv radeu některých svých, vydal mu v naději na hojnější milost pět praporů na znamení pokoreni, doufaje, že mu budou tyto praporce ihned zadán navráceny se zeměmi, jichž se vzdal. Ale Rudolf, jako muž prozírávý a opatrny, po úradě se svými předáky, uváživ věc zraleji, navrátil králi Otakarovì jen dva praporce se zeměmi Čechami a Moravou a nechával ho v naději, že mu vrátí i ostatní země, tvrdě, že je přetižen nutnostmi a potřebami i nedostatkem věcí." (26) Víme proto bezpečně, že jeden praporec představoval království české, druhý markrabství moravské a ostatní vévodství rakouské, štýrské a korutanské.

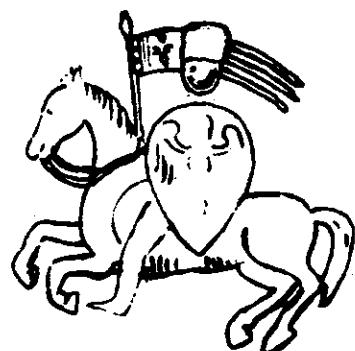
Přijímání praporů z říše, jehož povinnost kodifikovala Zlatá bula sicilská a potvrdila listina Karla IV. (27), sledujeme i v dobách pozdějších. Kereuhve českých zemí přijal r. 1285 král Václav II.; "vexillerum insignis" v r. 1307 král Rudolf Habsburský; od svého otce císaře Ludvíka v r. 1338 také Jan Lucemburský; v r. 1477 ve Vídni dokonce ještě Vladislav Jagellonský. (28)

Udilení lén císařem duchovním (nalevo) a světským (napravo) knížatům podle heidelbergského rukopisu Saského zrcadla (14. stol.)

Postava neurčitého moravského údělného knížete s praporem a štítem na nástěnné malbě v rotundě sv. Kateřiny ve Znojmě (1134)

Prapor s křížem a štít s orlicí na pečeti knížete Přemysla Otakara I. (I. typ z r. 1193)

Lenními prapory předával tedy římský král a císař od poloviny 12. stol. různá královská práva, říšské úřady i jednotlivé země, které jsou od konce 12. století nazývány přímo "praporovými lány". Odpočívět na otázku, jak lenní prapory vypadaly, je ovšem mnohem složitější. Akt investitura a symboly při něm předávané byly současně natolik známé, že se jejich popisem nezatěžovali. Ostatně pro první polovinu 12. stol., stejně jako pro dobu předcházející, nemůžeme ani žádný systém, žádnou barevnou nebo emblémovou stálost u lenních praporů předpokládat. Soudobé iluminace zobrazující akt oblénění (29) i panovníky s prapory jako obecnými symboly vévodské hodnosti užívají při koloreování praperů libovolných barev. U nás je např. gonfanon v ruce sv. Václava ve Vyšehradském evangeliáři z r. 1085 nažloutlý (stejně jako světceva tunika), zakončený červenými trásněmi (30); zde může jít ale o obecný trend zobrazovat prapory svatých v bílých či světlých barvách - barvách nebes a naděje (viz 5. kapitola, poznámka č. 11). Na nástěnných malbách ve znojemské rotundě sv. Kateřiny, pořízených r. 1134 údělným vévodou Konrádem II., drží čestí vévodové, zobrazení v genealogické řadě, kopí s typizovanými praporky koloreovanými různými barevnými kombinacemi: červenou a bílou, červenou a žlutou, bílou a zelenou atd., přičemž odlišen není ani gonfanon krále Vratislava a praporce údělných moravských vévodů, které v postavách bez pláštů rozpoznať na znojemských freskách A. Friedl (31) (viz obrázek v příloze).

I konec 12. stol. byl však poznámenán pro středověk přízačnou konzervativností umělecké tvorby, nedovolující zachytit případnou reálnou změnu v podobě vexilegického materiálu. Ze k této změně došlo u lenních a válečných praperů, zdají se nasvědčovat některé okolnosti. Právě v době vlády císaře Fridricha Barbaressy, tedy panovníka zavádějícího do obřadu investitura nové prvky - např. zvětšení počtu předávaných praperů - nalézáme v písemných pramenech zajímavé zprávy o nových symbolech.

Reku 1158 vypravil císař Barbarossa k pokročení hrdého Milána a jiných edebojných lembardských měst mehutné vojsko svých leníků, mezi nimiž figureval na předním místě i český král Vladislav II. Český letopisec Vincencius, kanovník pražského kostela a služebník tamního biskupa, provázející na tažení císaře Fridricha, se zmiňuje při líčení italské

výpravy na několika místech o růževých korouhvích (imperialia rosea vexilla) vlažících ve vojsku císařově (32). Jsou to asi ona "zářici znamení" velitelů jednotlivých "klínů", o který vypráví také anonymi Gesta Friderici I. (33) Jednotlivými klíny (cuneus) jsou tu s nejvyšší pravděpodobností miněny válečné sbory, jichž bylo při obklíčení Milána sedm: jeden, s hetovestí švábskou, vedl císařův bratr a rýnský falckrabí Konrád, druhý sbor véveda rothenburský Fridrich, třetí rakouský véveda Jindřich, čtvrtému velel sám císař, pátý sbor bavorský, vedl falckrabí Ota z Wittelsbachu, šestý sbor vedl kolínský arcibiskup Fridrich a konečně sedmý český král Vladislav. Následující informátor o Fridrichově tažení do Itálie - krenikář Vincencius - nás skutečně zpravuje o tom, že dva z výše jmenovaných vojevůdců měli ve svém vojiště růžové prapory. Tak popisuje např. obléžení města Cremy, kde císař nechal zhodit obléhací věž, z níž na hrabdy pevnosti "vojínové bratra císařova, falckrabiho Rýnského, kráceli k beji. Nejdříve krouhovník s růževou korouhví..." (33 A) (vexillum sue roseum). Takové korouhve nesl do Itálie i český král Vladislav, jak se dovidáme z kronikářova popisu slavnostního odjezdu vojska z Prahy: "Nejdříve se ubíraly tedy růžové prapory pana Vladislava krále sama, za nimi krácela pak veselá a zbraní chtivá mládež vojenská." (34)

Otázkou růžových praporů se už zabývala celá řada badatelů rozdělujících se ve dva tábory: táber prvý, reprezentovaný německým právním historikem H. Mayerem, který považoval červený prapor za symbol císaře, říše i praper lenní a trval na stanovisku, že takový prapor byl užíván od nejstarších dob bez sebezemí změny (35), a táber reprezentovaný C. Erdmannem, který má minění právě opačné. Neuznává systematické užívání červeného lenního praperu pro debu starší věk, přiležitostné jen pro 13. století a pravidelné teprve ve 14. stoletích čtrnáctém a patnáctém (36). Vincenciovy zprávy vykládají tak, že růžové prapory nesly právě nejspíše znamení erlice, a byly tedy oním signum aquilae, dobovými prameny často zmínovaným. Nelze však podle něho předpokládat kontinuitu mezi růžovým praperem u Vincencia a později zmínovanými prapory celecervenými, jinak nezdobenými prapory lenními.

Na rozdíl od Erdmanna se domnívám, a ve svém názeru nejsem osamocen (37), že v debě Fridricha Barbarossy máme

co činit s odznakem červeného (přesněji růžového) praporu bez jakéhokoliv heraldického zdebení, pokud ovšem nebyl takový prapor zavěšen na plastického orla (viz dále). Vincencius, působící velmi dlouhý čas v bezprostřední blízkosti císaře, byl s válečnými symboly jeho vojska dobře obeznámen a v citových zprávách by jistě spíše než barvu listu zdůraznil figuru na něm umístěnu, pokud by ta vskutku existovala. Je sice pravda, že se červené prapery v písemných pramenech objevují znova teprve o sto let později, v r. 1259, kdy jimi tridentský biskup Egne oblenil své hrabata, a častěji pak ve 14. století, kde se vyskytuje spolu s lenními prapery nesejčími heraldická znamení (38), ale přes tento časový odstup bych kentiniitu zcela neodmítal. Podivejme se nejprve na další pozdní deklady: z počátku 14. století pochází iluminace drážďanského rukopisu Sachsen-spiegelu - právní kreniky pojednávající o zemském a lenním právu - kde nacházíme kresby lenních praporů kolorované načervenalou barvou (39). Při pohřbu římského císaře a českého krále Karla IV. v r. 1378 byla zase před rakví kromě řady korouhví s erby zemí příslušejících k České koruně nesena i korouhev s císařským orlem, říšská korouhev s křížem a úplně v čele, na místě nejvýznačnějším, praper z červeného hedvábí, nazývaný "Feuerpanier", tj. ohněvá korouhev. Z Karlevy doby máme takové prapory namalevány také v tzv. Zlaté buli (40). V r. 1486 je pak zcela červený lenní praper označen jako "Blutbanner" - krevní praper. Podle výslovných zmínek současných autorů byla tímto praporem, zvaným též "Regalien fahne", v 15. století na osobu obléhaného přenášená královská práva - regalia (41). Nebude proto jisté bez souvislosti, že se v říši červené prapory objevují právě za Fridricha Barberassy, kdy teorie regália byla oficiálně vyhlášena. Tehdy bylo intenzivně recipeváno římské právo, v jehož symbolice označovala červená nebo nachová barva jenom nejvyšší římské úředníky opatřené "impériem", tj. svrchovanou mocí vládní, civilní i vojenskou. Impériem disponoval původně král, za republiky diktátor, konzulové, ale i praetori se zástupci a vojenští tribunové s konzulskou mocí. Imperium opravňovalo úředníka sbírat vojsko, jmenovat důstojníky, vést válku, uzavírat vojenské smlouvy, dávalo moc nad životem a smrtí, právo jurisdikce, právo svolávat sněmy a senát a podobně. Nejvyšší impérium, nadřazené impériím všech ostatních úředníků, měl císař (42).

Toga praetexta, kterou nosili právě nejvyšší římskí hednostní, byla opatřena pruhem nachové barvy. Nachové a červené byly i římské jezdecké prapory - vexilla, symbolem vojevůdcova impéria, stejně jako jiný římský velitelský odznak - stuhy zavěšené na kopí a nazývané flammula (43).

Byla teprv římská vexilla a snad i trvající význam červené barvy v Byzanci, kde rovněž přežívala tradice římského císařství, které evlivenily vojenskolení prapor římské říše středověku, jenž rovněž symbolizoval svrchovanou moc nebo její jednotlivé části udělené leníkovi z ruky římského imperátora. Domnívám se proto, že termín *vexillum imperiale*, objevující se v době císaře Barbarossy (např. r. 1172 při investování mohučského arcibiskupa do úřadu legáta pro celou Itálii, jímž obdržel arcibiskup rezláhou pravomoc vlastní jen samému císaři, nebo při propůjčení vestfálského vévodství kolínskému arcibiskupovi r. 1180) (44), lze překládat nejen jako "prapor císařský", resp. císařův, ale také jako "prapor imperiální", tj. prapor, jímž jsou předávána královská práva - regalia, nebo - řečeno slovy římské právní terminologie - vladařovo impérium.

Odtud, myslím, pramení ona oblíbenost červené heraldické tinctury a její masové použití v erbech a na praporech evropských suverénů - králů, vévodů, říšských hrabat, sveřebných a hanzevních měst, a ovšem i u římských císařů samých, kteří na červený prapor, symbolizující jejich svrchovanost, našívali kříž, jenž jednak vyjadřoval tutéž myšlenku archa i-čtějším způsobem, jednak demonstroval božský původ panevnické moci, ale i seuhn všech nejvyšších výsostných práv, daných jim Bohem.

Přeti naší koncepcii kontinuity mezi růžovým praporem kroniky Vincencievy a červenými prapory vrcholného a pozdního středověku vystupují dvě základní možné námitky. První upozorňuje na skutečnost, že červený prapor je u českého vévody doložen už před dobou vlády Fridricha Barbarossy, druhá námitka zdůrazňuje velkou časovou mezitu mezi zprávou Vincencievy a nejbližším příštím jmenováním červeného praporu v roce 1259.

Fakud jde o námitku prveu, je pravda, že růžové prapory jsou zmínevány již v r. 1142, kde figurují jako válečné symboly českého vévody Vladislava II. v boji s údělným moravským vévodelem Konrádem, teužícím po pražském stolci.

V bitvě na hoře Vyšeká byl Vladislav dočasně poražen, "neboť když mu růže v Čechách všechny, znamení to jeho válečná, již již blízké vítězství věstily, dali se některí věrohodní pánové v okamžiku útoku na útěk .." (45) Informátorem je v tomto případě ovšem opět Vincencius, pišící svůj letopis někdy v letech 1168-1174 a vztahující válečné zkušenosti nabyté na italském tažení na dobu počátku Vladislavovy vlády v Čechách, kdy v říši dosud vládl Barberessův předchůdce Konrád III. Tím, že v boji s protikandidátem jmenuje Vincencius ve vojsku výevody Vladislava růžové prapory, zdůraznuje tento obdivovatel a apologet Vladislavův, že právě Vladislav je legálním českým panovníkem, držitelem "impéria". Ostatně nelze vyloučit ani příležitostné užívání červených válečných praporů v dobách dřívějších, jak jsme o tom hovořili již v předešlé kapitole. Skutečně se např. z listu, jenž se v r. 1146 /1147 obrací na francouzského krále Ludvíka VII., dovidáme o jeho růžových kereuhvích (46). I v tomto případě jde pravděpodobně o stejný případ převzetí barvy římského vexilla a labara. S tím koresponduje skutečnost, že už francouzský král Ludvík VI. si přisvojoval titul "imperator", tedy titul, kterým se honosili jak starevěcí, tak novověcí římskí císařové. Červená barva hlavního praporu francouzského krále - oriflamme (resp. praporu sv. Dionýsia) - je dosvědčena i z dob bezprostředně následujících.

Pokud jde o námitku druhou, že se po celé jedné stolní nedovídáme z pramenů nic o červeném praporu, je to způsobeno především tím, že podoba lenního či vévodského praporu není v této době až na jednu výjimku popsána vůbec. A právě tato výjimka nás předpoklad spíše podporuje, než vyvraci.

V červnu 1195 provedl Fridrichův syn, římský císař Jindřich VI., v italském městě Crema obléení konzula červeným genfanonem neseucím znamení bílého kříže (47). Je to první zmínka o novém, resp. starověkém královském odznaku, v němž se slučují oba středověké symboly suverenity: královské znamení kříže - odznak služby Kristu a bežího původu meci - s červeným praporem - odznakem svrchevané meci. Ilustrovaná báseň Petra de Ebule, která popisuje události při italské výpravě Jindřicha VI. v r. 1191 a která byla sepsána a ilustrována jen o několik let později, vyobrazuje právě takové prapory. Pod červeným praporem se zlatým

křížem vidíme na několika místech samotného císaře, jindy ale např. i vojsku kolinského arcibiskupa. Na straně 39 rukopisu je pak podobný prapor, v tomto případě vyvěšený na věži dubytého Salerna, výslově označen jako "imperiale vexillum" (48). Na jiném místě, kde je ilustrován vjezd Jindřicha VI. do Říma, je před německým králem vezen dvejčípý celečervený prapor, tentokrát však bez symbolu kříže (49). Z uvedeného vidíme jistý stupeň příbuznosti červených praporů s křížem i bez něho.

O čtvrtstoletí později, ekleto r. 1215, tvrdí již Wolfram z Eschenbachu ve svém Willehalmu, že "mit rehte des riches van das kriuce tragen" (50). Červený prapor s bílým křížem se stal symbolem svrchovanosti říšských knížat.

V té souvislosti bude zajímavé vzpmeneut gonfanetu zobrazeného na pečeti Přemysla Otakara I. z doby jeho krátké první vlády v letech 1192-1193, tedy dva roky před vzpěnaným obléněním, které provedl císař ve městě Crema, a rok po italském tažení, které zebrzuje dílo Petra de Ebulo. Ačkoli je znamení na Přemyslově praperu již značně nezřetelné, přece se dá, myslím, poměrně dobré identifikovat jako kříž (51) (viz obrázek v příloze).

Červený prapor s křížem, symbol vlády a práv říšských knížat, úzce navazující na starší znamení prostého červeného praperu, odráží polaritu světské a církevní podstaty vládní moci římského císaře, říšských knížat a říšských úředníků. V jeho podobě se zrcadlí poslední ozvěny politického křestanského univerzalismu, zároveň však i centrifugální tendence velkých suverénů. Jestliže byl červený prapor, jemuž stala vzorem římská vexilla, symbolem světských výsostných práv a výsad knížat, pak kříž byl potvrzením a uznáním božského původu jejich vlády (kterého se jim pak destale oficiálně od Fridricha II. dvěma velkými privilegiemi z let 1220 a 1231/1232), a tedy atributem, který dosud příslušel většinou jen veličinám s titulem královským a císařským. Vexileologický materiál tak odráží vítězství názoru vzešlého z působení legistů ve Francii, že jakýkoli král (a nyní už jakýkoli panovník vůbec) má v mezech svého státu pravomoc císaře (*Rex in regne est imperator regni sui.*).

V průběhu 13. století a především ve stoletích následujících byl už červený praper s bílým křížem chápán jako symbol říše a jako symbolu vydebytých práv jej začala užívat říšská města (po vzoru měst italských, jimž byly těto práva přiznány již dříve), měniči se ve svebedně republiky. O ně se totiž od r. 1225 začala opírat říšská politika císařů, když se pro knížata ideя "římského" universalismu zcela vyzála. Výše uvedená císařská privilegia též kodifikovala i uvolnění knížat z válečné výzvy a jurisdikce císaře.

Svejí svrchevanost počala knížata prezentovat novou heraldickou symbolikou, namnoz však vycházející právě z barev získané suverenity. Proto vidíme právě na přelomu 12. a 13. stol. a zvláště od třicátých let 13. stol. takové rozšíření červené (a evsem i bílé) barvy v heraldické symbolice.

Vráťme se však k prestě červenému "imperiálnímu" praperu. Děmnívám se, že nejen praper s křížem z pečeti Přemysla Otakara I., ale i nezdobené a damaskované prapery, zobrazené v pečetích českých vévodů a leníků římského krále vůbec, jsou právě prapery regální či "imperiální", tedy prapery, jimiž byla demonstrována vrchní vládarská moc. Byl by tak vysvětlen zásadní rozdíl mezi přesně zachycenými změnami heraldickými a stručnosti ve vyobrazení vévodských a královských praperů, na nichž se heraldické motivy neobjevují, ačkoli při způsobu seudeběho jeje bylo naprosto nezbytné praper jako jediný orientační bod v bitvě vybavit příslušným heraldickým znamením. Jen těžko si lze představit, že by pečeti, reagující pružně na získání každého nového atributu vládní moci (viz především pečeti Přemysla Otakara II.), epomíjely tak důležitý symbol, jakým nejsíže červený praper byl. Na pečetích českých knížat Sebešlava II., Bedřicha, Jindřicha Břetislava, markrabího Vladislava J., Jindřicha a vévody plzeňsko-budyšínského, pozdějšího mladšího krále Václava, je až tímto praperem konfanem zdobený mříževáním. (52)

Jak dalece odpovídá neheraldický dezen skutečnému damaskování používaných tkanin, nelze dnes již rezhedneut (v mneha případech je jen napodoben dekor praperu z pečeti předchůdce), je však zajimavé, že právě šikmá mříž vstoupila jako erbenní figura na štíty královských úředníků a říšských měst. Tak například na pečetích maršálů z Freiburku ze 13. stol. a maršálů z Mockritz (14. stol.), Biebersteinu,

Jessnitz, Mahlitzsch (15.stol.) a komořího z Gnadensteinu (13.stol.) objevujeme štit zdobený šíkmou mříží (53). Stříbrnou šíkmou mříž v červeném poli má ve spodní části děleného znaku, vzniklého ve 13. stol., také kdysi říšské město Cheb. V horním zlatém poli nacházíme vedle tého znamení rostoucí černé císařské orlice.

V této souvislosti stojí za zmínu také nechyčejně zajímavá pečeť štýrského vévody Leopolda z let 1198-1230 (viz obrázek v příloze), na níž vedle štítu zdobeného panterem třímá vévoda také guidon rozdělený ve dvě rovnocenné peleviny (54). U žerdi je shodně se štítem položeno štýrské znamení pantera, vlažící část je však zdobena mřežováním. Domnívám se, že vévoda tak svým praporem vyjádřil vladařskou svrchovanost nad štýrským vévodstvím. S podobnou praxí - přiřazováním červeného pruhu na válečné prapory nesoucí heraldická znamení - se setkáváme i v dobách pozdějších, kdy je tak ovšem vyjádřeno především vrchní vojenské velení a s ním spojená válečná jurisdikce (55).

S nejvyšší mírou pravděpodobnosti máme tedy na českých pečetích 12. a pečátku 13. století zobrazeny červené "regálí" či "imperiální" prapory. Pokud se takový prapor nevyskytuje na pečetích českých králů, je to vysvětlitelné tím, že jejich svrchovanost je tu vyjádřena jinak - totiž královskými insigiaemi: korunou, říšským jablkem a žezlem. Zvláště žezlo bylo symbolem regálí - výsostných královských práv. Jim bývala obléňována původně především knížata duchovní, přičemž byl prapor jako odznak ryzí vojenský symbolem nepřiměřeným (56). Koncem 13. století, kdy zvolna pomíjela pevnost nastupoval při válečné výzvě pod lenním praporem, se často stávalo, že regálie byly edevzdávány žezlem i knížatům světským a naopak praporem knížatům duchovním (57). Tak vypráví Johannes Viicteriensis o oblénění Přemysla Otakara II. králem Rudolfem v r. 1276, že "Ottacarus Bohemiam et Moraviam per sceptrum et gladium de manu regis suscepit". Přemysl přijal tedy královskou vládu žezlem a mečem.

Z toho, co bylo řečeno o symbolech vlády zobrazených na českých královských pečetích, tverí však výjimku právě tři pečátky krále Přemysla Otakara II. Na královské pečeti z r. 1262 je Přemysl portrétovaný jako rytíř na koni s trojsípým gonfanonem. Prapor je u ratiště, na konci listu před rezatřízením do cípů a na konci každého cípů dekorován rezatkami či spíše hvězdičkami, které rozhodně nelze považovat za heraldické znamení.

Tý praper, jen lépe provedený, přináší další dva typy Přemyslových pečetí: typ III a (viz obrázek v příloze) a především akvostně provedený typ IV z jara 1270 (viz obrázek v příloze)(58). To je zároveň poslední neheraldický praper zobrazený na našem sfragistickém materiálu.

V Říši se na pečetích s "regálním" gonfanonem setkáváme ještě v rozvílé heraldické době. Příkladem mohou být pečeť hrabat z Orlamünde, nesoucí v době mezi lety 1192 a 1329 neobvyklejší různoredě zdobené praporce, na nichž je použito dekoru podoby hranatých "C" - -, různých kroužků a rezetek a nakonec i šikmé sráže, v žádném případě však motivu heraldického, který je vyobrazován zásadně jen na štítech (59).

Je příznačné, a pro naši teorii jedním z nepřímých podpůrných důkazů, že ačkoli pečeť korouhevniho pána Vítka z Prdie z r. 1220 nese praporce s osobním znakem - heraldickou růží (viz obrázek v příloze)(60) - na pečetích českých knížat a králů se ještě po padesát let setkáváme "kupodivu" jen s praporemi zdobenými damaskováním. Pokud je ale takový praper odznakem svrchovanosti, tedy vladařským atributem, je možné tento rozpor dobrě pochopit.

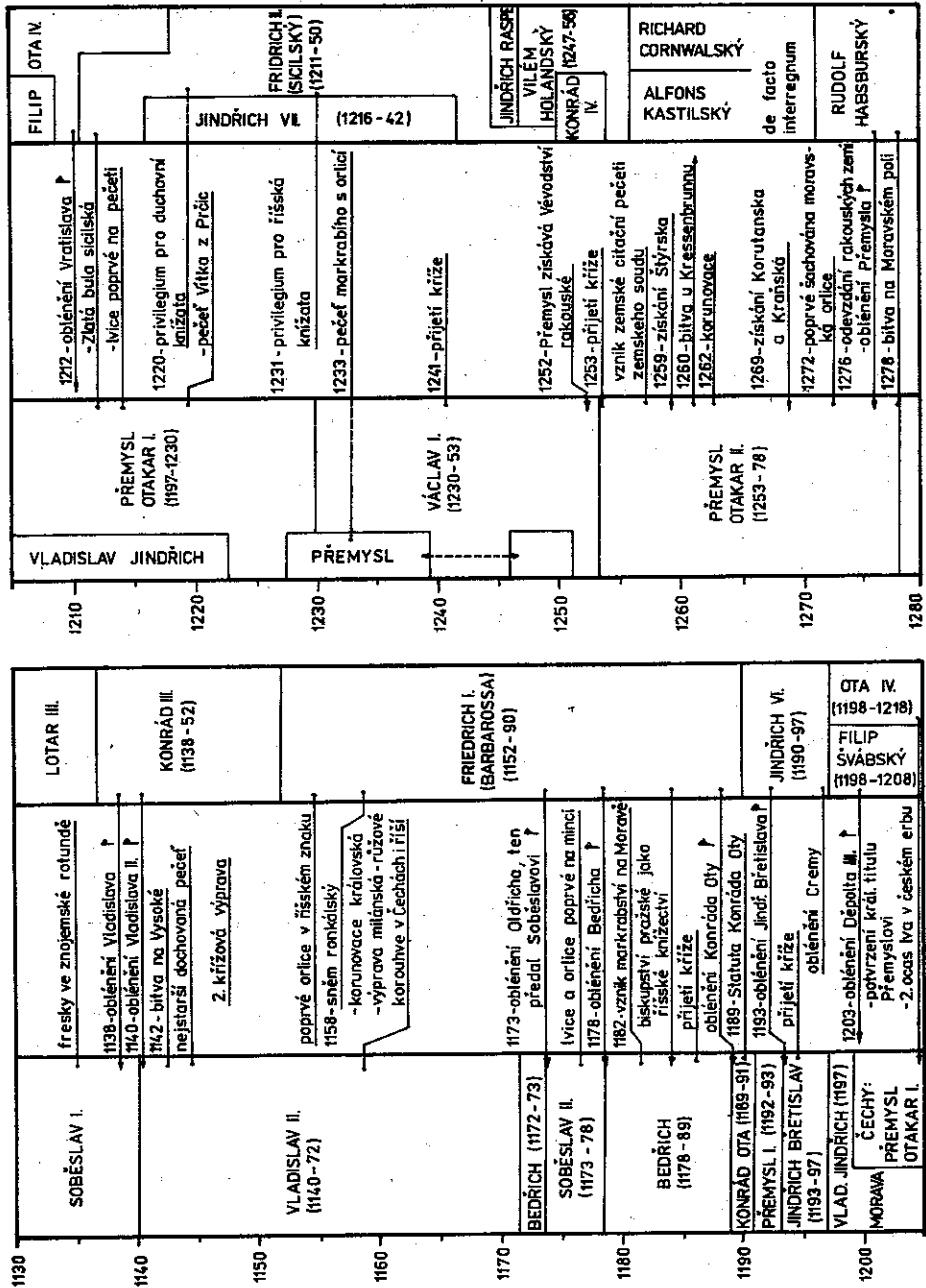
Jsem-li gonfanony zobrazené pečetí Přemysla Otakara II. skutečně našimi hypotetickými "imperialními" prapory, pak už v době Přemyslové nejdé rozhodně o praporce lenní. Rudé či růžové korouhve vyjadřující svrchovanou moc užívali také suveréni jako Přemysl jistě bez ohledu na stánočisko císaře, stejně jako pro užívání podobných symbolů nebral na římského císaře ohled ani panevník francouzský. Vidíme ostatně, že v polovině 13. století obléhevala mocná knížata červenými prapory již i vlastní vazaly, na něž tak přenášela část svrchovanosti (tridentský biskup Egno v r. 1259).

Měli-li dříve červený praper především reprezentativní funkci vůči státu, kde symbolizoval na císaři dosažené výsadby, pak v polovině 13. století musíme pečítat především s jeho rolí uvnitř státu, kde symbolizuje ony královské prerogativy, které z bývalé nedílné mezi zůstaly králi po změně mocenské struktury českého státu ve prospěch formující se nové aristokracie.

Ta ovšem neznamená, že snad lenní praper desnal nějakých pedestatních změn, např. že byl hrad nahrazen praporem s erbem příslušné země, již byl lenník obléhován, tak

CHRONOLOGICKÁ TABULKA

1000	BOLESLAV II. (967/972-999?)	1000 - sv. kopí v Polsku a v Uhrách	OTA III. (983 - 1002)	1060		
	BOLESLAV III.(989-1002)	1002 - poprvé zmíněno propovídání obřího				
1000	VLAHOV (1002-03)			1070	VRATISLAV II. (1061-92)	1068 - získání mítuy
	BOLESLAV CH.(1003-04)	Libusín - rytiny [?]				
1010	JAROMÍR (1004-12)	1016. Wolfenbüttelský kodex	JINDŘICH II. (1002-24)	1080	RUDOLF	
		prvé prapory na mincích				
1020	OLDŘICH (1012-31)			1090	KONRAD (1092)	
		prapor s křížem (?) na denáru			BŘETISLAV II. (1092-1101)	1. křížová výprava
1030	JAROMÍR (1033-34)		KONRAD II. (1024-39)	1100	BOŘIVOJ I. (1010-07)	1099 - obléčení Berivoje
						1101 - obléčení Oldřicha
1040	BŘETISLAV I. (1035 - 55)		JINDŘICH III. (1039-56)	1110	SVATOPLUK (1107-09)	použití prapor s Bohorodickou?
		prapor s křížem na denáru			VЛАДИСЛАВ I. (1109-17)	JINDŘICH V. (1105-25)
1050	SPYTHNĚV II. (1055-61)				BOŘIVOJ II. (1117-20)	vznik kopí sv. Václava [?]
		1058 získání mítuy rukopis Apokalipsy [?]			VЛАДИСЛАВ I. (1120-25)	1124 - prapor sv. Dianyssia ve Francii
1060					SOBĚSLÁV I. (1125-40)	1126 - bitva u Chlumce - prapor sv. Vojtěcha a kopí sv. Václava
						obléčení Soběslava
						LOTAR III. (1125-37)

jak temu bylo ve stoletích následujících. Vídyť při postupném znovudělení českých zemí a odevzdání babenberského dědictví r. 1276 byly podle slev kronikáře použite i v době Přemysla Otakara II. královských praporů (vexille regie) (61), které, pokud nenesly znamení orlice, byly nejvíce právě červenými genfany s bílým křížem, pod jakými nastupila o dva roky později říšská knížata do císařova vojska ke konečnému zúčtování s Přemyslem na Meravském poli.

+ + +

Jestliže přesné řešení otásky růžových nebo červených "regálních" či "imperiálních" praporů narází na nedostatek spolehlivých soudebných pramenů, není situace lepší ani s otázkou dalších vexilelogických objektů, jejichž počátky nalézáme opět v pramenech doby Fridricha Barbaresky a jež soudebné kroniky nazývají orly (a q u i l a e).

Již kronikáři české renesance hovoří o určitém významu orla v císařské symbolice, ale pokud se u nich vyskytují zprávy o orlech jako znameních válečných, jde s nejvyšší pravděpodobností o pouhé převzetí starořímské vojenské nomenklatury. Podebně temu bude nejspíše ještě v roce 1118, kdy Jindřich II. ustanovil městského prefekta Říma prostřednictvím "erla" (per aquilam). Věncem náplní výrazu "aquila" naproti tomu cítíme z vyprávění Barbaressova životopisce Otte Moreny, jenž nás zpravuje o podmaněných Milánanech r. 1159. Ti podle něho vykonali slib věrnosti pod z n a m e n í m o r l a , vztyčeným na jejich chrámu. Kronikář klade tu vedle sebe slova "znamení" a "erel" (signum aquilae), která, pokud by znamenala totéž, totiž válečný nebo lenní odznak, byla by takto spojena zcela nelegicky. (62) Z této C. Erdmanna usuzuje, že v době Fridricha Barbaresky existovaly již prapory s podobou erla. (nelze ovšem vyloučit užívání symbolu orla již na počátku 12. stol.)

Skutečně se znamení orlice jako symbol císaře objevuje v ikonografických pramenech doby Barbaresky, ač nejjasnější doklady jeho umístění na štitu pocházejí teprve z doby Barbaressova syna Jindřicha VI. (1190-1197).

Orlici s nápisem "scutum imperatoris" totiž objevujeme právě na mincích ražených Fridrichem (ražby z královského dvora v Maastrichtu) (63), takže jednohlavá orlice byla

pedle tého znamením císaře nejméně od poloviny 12. stol.

Otzázkou zůstává, do jaké míry lze znamení orlice považovat za součást výzdoby soudobých lenních praporů. V této otázce nemáme desud úplné jistoty; pro hovorí na jedné straně značné rozšíření štítového znamení orlice na pečetích nejvyšších císařských lenníků a na mincích císařských správců a fejtů (64), proti svědčí však na druhé straně absolutní nedostatek ikenografického materiálu dokládajícího podobný prapor. Peprvé se s praporem nesoučinné znamení orlice setkáváme teprve r. 1192 na pečeti rakouského vévody; císařský prapor se znamením orlice je doložen dekence až z poslední třetiny 13. století.

Obvykle bývají za prapory se znamením orlice považovány kerouhve, které císař svěřil v italských bojích svým určeným vajevůdcům, jmenovitě Fridrichovi z Rethenburku, Otavovi z Wittelsbachu a Bertoldovi, vévodevi ze Zähringen. Pedle slov současných krenikářů jim Barberossa předal "s v ù j p r a p o r" (65), nikde žení však zmínky o tom, že šlo o prapor s obrazem orlice, a císařovým praporem mohla být ovšem také červená kerouhev s křížem. Protože se však orlice objevuje vzápětí na panovnických pečetích v některých ze jmenovaných knížectví, dále protože citovaná zpráva o podmanění Milánských nepřipouští jiný výklad, než že bylo použito skutečného znamení orlice, a protože také Rahewin vypráví, že "kolem orla a jiných znamení nalezli svá místa trubadí na polnici a na roh" (66), byvá ve všech těchto zprávách spatřován prapor se znamením císařské orlice.

Rozšíření orlice na pečetích říšských knížat svědčí dále o nesporném vojenskouředním významu orliho znamení, o tom, že šlo o tzv. "Amtszeichen" říšských vévodů a jiných úředníků. Byla však orlice skutečně vyšita nebo malována také na lenních praporcích? Pedle J. Bruckaufa je vskutku velmi pravděpodobné, že římský král nebo císař umístil na prapory, jimiž obléhoval své vazaly, osobní heraldické znamení. Odpovidale by tomu i označení lenního praporu "vexille regie" (tj. královský prapor) v krenice Burchardově a u řady pozdějších autorů. Bylo by tak možné klást rovnitko mezi terminy "vexille regie" - kreniky Burchardovy a "signum aquilae". Otto Mereny, kdyby ovšem pod pojmem královský prapor nebyl meziné vidět i červený prapor s křížem a kdyby byl u Mereny skutečně popsán akt nastolení.

Takevý význam však Moreneova zpráva nemá. Milánští r. 1159 přisahali pod císařským praporem s erlem svou věrnost, zpráva však neuvádí, že by prapor sám byl při tom představitelem města předáván.

Pedle některých autorů šlo ve všech případech, ve kterých středověcí kronikáři hevří o "erlech", o erla plastického, jaký je písemně doložen z doby Fridricha II., a jehož tři památky se dochovaly dekorace do současnosti (67).

Byl ovšem takový plastický erel používán i při oblénění? Vždyť všechny soudobé prameny označují svorné symbol investitury za "vexillum". Podebně nás ani Saxe Grammaticus nenechává na pechybách, že symbol investitury v době Barbarossa, podebně jako v debách předešlých, byl látkový. Při popisu oblénění pomeránských vévodů r. 1198 hevří si rovněž o symbolu investitury jako o "erlu", dále však uvádí, že šlo o "napatný kusek s u k n a" (68). Přestože Saxe není v tomto případě svědkem nejspehlivějším ("erly" nazývá např. i vojenské odznaky pehanské), jeho zpráva dosvědčuje, že oblénění bylo v tomto případě provedeno praporem látkovým. Zpráva ovšem nevylučuje, že by takový praperek nemohl být zavěšen na verileidu v podobě erla. Podle J. Brueckera je v díle Petra Ebule skutečně vyobrazeno znamení plastického erla, pod nímž je zavěšen malý trojúhelníkový praperek; nejde však ani o symbol císaře, ani jeho lenníka (69), takže pro naše účely je tete svědectví bezcenné. Naproti tomu by takové kombinaci mohlo být praporem svědectví Viléma z Tyru, jenž znamení udělené Jindřichem IV. letinskému vévodovi Gettfriedovi nazývá "imperiale vexillum, aquilam".

Na druhé straně bývá edlišnost obou symbolů - odznaku erla a imperiálního praperu s křížem - odvozována od papěze listu Fridrichovi II., datovaného 22. červencem 1227. Papež v něm doporučuje Fridrichovi dávat přednost "praperu, který má společně s anděly" a v něm bývá spatřován praper s křížem, před jeho "vítěznými orly". Ostatně ani již dříve vyzdvihovaná zpráva o oblénění pisánského konzula r. 1195 nedovoluje nám předpokládat synkrezi obou symbolů, když výslově uvádí, že červený prapor s bílým křížem byl upevněn na kopí.

Závěrem lze říci jen tolik, že císařské znamení erlice, původně nejspíše plastické, vstoupilo spolu s červe-

ným "vexillum" jako odraz recepce římského práva a římského vojenství do výzbroje "římského" vojska středověku, a to nejvíce právě za císaře Fridricha Barbaressy. Orlice byla tu znamením císaře a jím také de biteme prepůjčována. I když bezpečně nevíme, zda hrála roli přímo při předávání lén, rezhedně byla výrazem lenního vztahu, proteže pod ní a se štíty jí zdobenými nastupovala vojska císařových lenníků. Užívání znamení seniora nebylo tehdy chápáno výhradně jako symbol podřízenosti, protože lenictví se považovalo za spojení čestné, přičemž povinnosti byly oboustranné - vazal byl povinen senioru vojenskou službu, ten zase vazalevi svou ochranou. Znamení císaře vyjadřuje prete nejen vojenskou závislost vévody na císaři, ale i mimořádné postavení vévody, jenž bezprostředním lenictvím vládci římskému vynikal nad ostatní knížata, např. knížaty, která měla titul vévody vzhledem ke svému příslušenství k vládneucímu rodu. Zároveň oznamovalo, že kníže je pod ochranou císaře.

Zde se nabízí srovnání s králi, císaři a jinými velkými suverény, které ochraňovalo znamení jejich "lenního pána" - Krista; původně také nejčastěji v plastickém provedení čnělky, stále častěji však přímo vyšité nebo malované na listu tkaniny. K obdobnému jevu translace dochází nejpozději od posledního desetiletí 12. stol. i v případě císařského, resp. vojenskouředního říšského znamení orlice.

Z teheto ohledu je neobvyčajně zajímavý příklad genfanetu rakušského vévody Leopolda, zobrazený na jeho pečeti z let 1208-1227 (viz obrázek v příloze) (70). Zde přešlo znamení erlice na véveduv "imperiální" praporce. Trojcípý genfanet obsahuje tři svislé pruhy: krajní jsou mříževány a nejspíše tedy ve skutečnosti červené, prostřední pak nedamaskován; předznamenávají tak patrně pozdější rakušský znak objevující se ve štítové formě teprve po r. 1230 (bílé brevne v červeném poli). Dále nese praporce znamení kříže, typické pro imperiální prapory té doby, a konečně i znamení erlice, vsunuté do prostředního nedamaskovaného pruhu genfanetu. Prapor tak slučuje všechny vládní symboly doby: vojenskouřední znamení erlice, červenou (?) barvu výsostných práv, kříž jako symbol říšské příslušnosti, božského původu mocí a vlády knížete a snad už i nevý esební erb vévody - bílé brevne.

Otázka významu znamení orlice a praperu a jejím obrazem v římské říši středověku je pro nás důležitá s ohledem na skutečnost, že v době největší nestability českého státu přijali znak orlice také čeští vévodové. V průkazné heraldické podobě se vyskytuje v Čechách poprvé na denárech knížete Soběslava II. (F-XIV-25) (71), pak Bedřicha (F-XVIII-25, 26), kde je navíc orlice obklopena křížky, a konečně i na mincích Přemysla Otakara I. z doby jeho první vlády (F-XIX-12). Ve štítu ji nalézáme poprvé na pečeti posledně jmenovaného panovníka rovněž z doby jeho první vlády v letech 1192-1193 (viz obrázek v příloze).

Znak orlice si až do konce první vlády Přemysla Otakara I. zachovává charakter osobního znamení českého vládce, resp. jeho vojenskopolitického úřadu v rámci říše. Podobně jako jinde v říši, musíme i v Čechách považovat znamení orlice až do konce 12. století za "Amtszeichen", zároveň však i za symbol státu, protože esoba panovníka byla v systému české patrimoniální monarchie de facto s pojmem "stát" identická.

Tím jsme se ale dostali k heraldické preblematice, která nespadá do pojednání o vexileologickém materiálu námi vymezeného období předheraldického a raně heraldického. Druhou polovinou 13. století vstoupil český stát do období vrcholného feudalismu a tím i na cestu státní svrchovanosti. K symbolům této doby obrátíme svoji pozornost snad někdy příště.

ZÁVĚR

Vexileologický materiál dlouhého období, vymezeného konsolidací slovanského etnika kolem počátku našeho letopočtu a koncem přechodného období mezi raným a vrcholným feudalismem v Čechách v polovině 13. století, predělal samozřejmě značné změny, jak z hlediska formy a typologie, tak i z hlediska významu a použití.

Počátky vexileologických objektů u Slovanů je třeba jak u jiných národů hledat v oblasti kultu, v pravěkých religiozních vexileidech, u kterých hrála vedle celestevropských zemědělských astrálních symbolů důležitou reli především sama žerd, která byla asi prvkem starším, symbolizujícím plodnost a úrodnost. S její personifikací se

setkáváme ještě v debě histerické, kdy však byla již nahrazována skutečnými skulpturami bohů. S nimi a s jejich atributy těhla slovanská vojska do bojů, tak jako snad již dříve s edznaky redovými.

Počebu pohanských válečných vexileidů převzaly hlavní vojenské edznaky evropských raně feudálních armád, ovšem se specifickými křesťanskými atributy. Typicky křesťanským vexiloidem se stal plastický kříž. Standarty byly používány také ve vojsku velkomoravském, ale to se již spolu s růstem privilegované vrstvy jezdeckva šířil i nový symbol jezdecký - látková kerouhev, kterou Slované převzali nejspíše od Avarů.

Kerouhev bývala zasvěcována rozličným křesťanským svatým, nesla jejich relikvie, případně přímo vyobrazení příslušného světce a chránila vojsko jezdecké, jaké vexileid vojsko pěší.

S počátky státu je spojeno i nové pojedí praperu. Vedle významu náboženského a vojenského začíná se objevovat i jeho funkce panovnické distinkce. Tato myšlenka přichází k nám z Byzance, a proto byly asi prvním praperům velkomoravských vládců vzorem byzantská labara. Protože však národy středoevropské žily v kulturně politické sféře Franků, zvítězilo nakonec jako panovnická distinkce královské kopí, starý vojenskemecenský edznak germánských králů, a to tím spíše, že o kopí jako symbolu vlády hovorí již bible (Samuel, I,26).

Charakter středověkého boje si vyžadoval, aby bylo panovníkova kopí označeno praporkem, odlišným od praperů estatních vojenských velitelů. Byl proto zhotoven z drahých tkání, vyplétaných většinou zlateu nebo stříbrnou nití.

Stále větší potřeba jezdeckva vedla nakonec německého panovníka k vojenské reformě, při níž byla obléhaným za příslib vojenské pomoci udělována prostřednictvím kopí s praporkem jednotlivá léna, především vévodské a hraběcí tituly. Praper tak začal nabývat nového, právního aspektu. Sám německý vládec, který si osvojil starý římský titul císaře a byl považován za světskou hlavu celého křesťanstva, se přihlásil ke Kristu jako svému lemnímu pánu a považoval se za jeho praporečníka. Nosiil proto zlaté královské kopí s hřebý, jimiž byl Ježíš údajně přibit ke kříži.

Na toto kopí vázal svůj královský prapor; jeho vlastnictvím "držel" i vládu nad obnevenou římskou říší, která měla sdružovat všechny křesťanské státy. Teuhou po získání rovnocenné insignie, jejímž držením by se stal vévoda praporečníkem Krista a v rámci říše tam získal určité výsadu, rozdmýchal politický program císaře Oty III.

Ceští panovníci 11. století, akceptující do jisté míry ideologii křesťanského politického univerzalismu, přece po celé století usilovali o nabytí určité výjimečnosti v říši, a te výjimečnosti také, jakou nastínil právě politický program císaře Oty III. Podařilo se jim to do té míry, že ačkoli považování za říšské vévody, zachevali si pro své nastolení právo domácí velby, stvrzevané pouze římským císařem předáním lenního praporce. Přestože byl tento fakt chápán v pojmech fungujících lenních vztažů, ve skutečnosti nešlo o nic jiného, nežli o konfirmaci, kterou hlava všeho křesťanstva stvrdila vládu příslušného panovníka.

Nepřekvapí nás proto, když se v Čechách 11. století setkáváme s náznaky ideje praporečnictví Kristu. Vždyť volbou českých předáků byla "vyjádřena vůle Boží" a kníže sám chápal vládu jako službu Bohu.

S výjimečností českých knížat v rámci říše koresponduje také získání nebo používání výjimečných, většinou sakrálních insignií jejich vlády, počínaje praporem s křížem vyjadřujícím snad určitou míru suverenity přes povolení nosit mitru a používat královské kopí až ke slavnosti korunovaci Vratislavově v r. 1086.

Byla-li výrazem emancipačních snah českých panovníků v 11. století myšlenka praporečnictví Kristu, pak ve 12. století se jím stala díky partikularismu církve a šlechty myšlenka praporečnictví zemskému patronu svatému Václavu, jehež kult odrázel polaritu mezi panovníka a šlechty. Někdy v době vlády Vladislava I. vzniká přemyslovské paládium - kopí sv. Václava - jímž se chápe český panovník domácí vlády. Na ně byl v r. 1126 přivázán prapor sv. Vojtěcha, druhého patrona a ochránce české země; na ně byly snad vázány i prapory, jimiž potvrzoval římský císař českým vévodům jejich hednot. Zasvěceny sv. Václavu mohly se tak stát praporem sv. Václava a vyjadřovat, že vládu obdržel panovník jak od hlavy všeho křesťanstva,

tak i od "věčného panovníka", vrchního pána české země.

Až do poloviny 12. století neexistoval patrně v po-
době a zbarvení lenních praporů žádny řád a systém, (2)
ačkoliv bylo asi používáno určitých typů vzácných tkanin.
Do polovině 12. století vytýčili právníci Fridricha Bar-
barešsy nové pojetí říšského lenictví. Lénem už nemí
míněn jen titul, jenž vévoda získával udělením nebo po-
tvrzením od císaře, ale také sama česká země, z jejíhož
držení (o kterém nyní císař rozhoduje zcela podle své
vůle) vyplýval teprve říšský knížecí titul. (3)

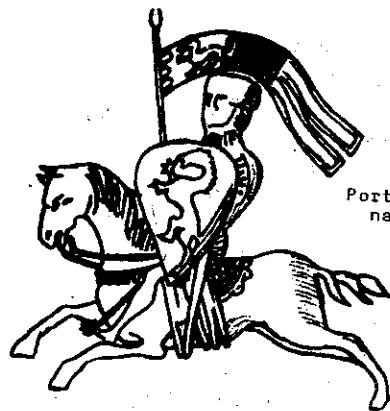
S ním spojená vládní svrchovanost a "královská" či
imperiální práva byla při aktu obležení symbolizována
červeným praporem, později doplněným bílým křížem.

Vztah vazality českého knížete k římskému císaři se
odráží také v přijetí císařova vojenskelenního znamení
orlice. Te je však v době uveřejnění politického vlivu říše
a v době změny mocenské struktury státu ve prospěch šlech-
ty pozmněné a atributovány světcem Václavovi. Takte upra-
vený znak symbolizuje oblast obecné vlády knížete, tj.
tu oblast vlády, v níž je panovník odkázán na spolupráci
se šlechtou. Naproti tému znamení lvice, upravené v dvoj-
ocasého lva, se uplatňuje v oblasti přímé správy českého
vládce, především u jeho vojenských velitelů, leníků
a královských měst a teto znamení se také po polovině
13. století mění ve znamení české země a nakonec i celého
českého státu - Koruny. Souvisí to s novými myšlenkami, (4)
prosazujícími se ve 13. století v celé Evropě a nahrazu-
jícími u nás ideu křesťanského univerzalismu stále více
českým feudálním "nacionalismem".

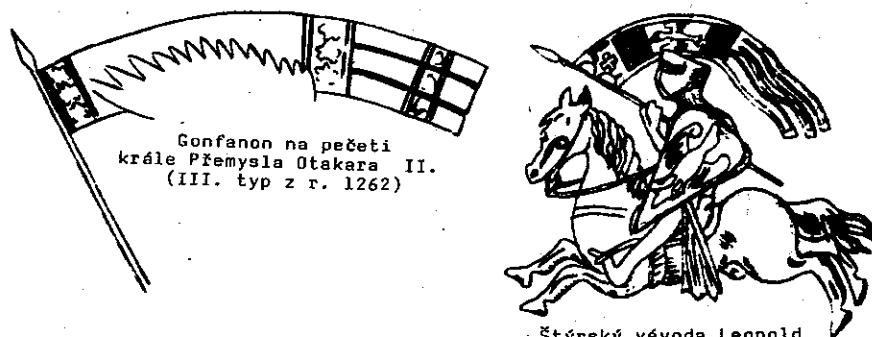
Závěrem bych chtěl poděkovat všem, kteří se podíleli
na vzniku této studie, především prof. Větrovecové a I. Ky-
zourové za překlady příslušných latinských textů, dr. Zb.
Svebedovi, který práci lekturoval, Zde Čečkovi za připo-
mínky heraldické povahy i všem ostatním za dřecné informace
mace a připomínky. V neposlední řadě děkuji také Ing. J.
Martykánovi, Ing. A. Brožkovi, P. Fejtíkovi a Ing. M. Krupové,
kteří se podíleli na konečné úpravě této studie.

POZNÁMKY

- (1) Fiala, Z.: Vztah českého státu k německé říši od počátku 13. století. Sborník historický, 6, Praha 1959, str. 64.
- (2) Kosmova Kresika česká. Praha 1972. Překlad: K. Hrdina. Originální znění: "Eodem anno Oudalricus adit imperatorem in urbe Ratisbona, et eum per amices sollicitat precibus et fatigat immensis promissionibus, que sibi restituat iniuste praereptum a fratre sue iuniori Borivoje Bohemiae ducatum. A quo caesar accepta pecunia, dat sibi ducatus insignia et vexillum." (Cituji podle: Bruckauf, J.: Vom Fahnenlehn und von Fahnenbelehnung im alten deutsches Reich. Leipzig 1906, str. 21, pozn. 9.) K historickému pozadí srovnej Novotný, V.: České dějiny, Díl 1, sv. 2, Praha 1913, str. 408 n.
- (3) Pokračovatelé Kosmovi. Praha 1972. Překlad: K. Hrdina. str. 12. Příslušné místo zní v originále: "... per numerum insignis ducatus vexillum" (viz Bruckauf, J. o.c., str. 23, pozn. 1). Srovnej Novotný, o.c., str. 580 n.
- (4) Pokračovatelé ..., str. 65. Bruckauf, J. o.c., str. 24, pozn. 2: "Cui licet puerο vexillum praesente patre a rege traditum est, ad quod confirmandum omnes Bohemii proceres super reliquias sancterum coram rege sacramenta fecerunt." Srovnej Novotný, V. o.c., s. 651 n.
- (5) Pokračovatelé ..., str. 71. Bruckauf, J. o.c., str. 24, pozn. 3: "Wladislaus cum suis convernit regem Conradum levirum suum in urbe Bamberg, et ibi accepte vexille a rege rediit ad sua." Srovnej Novotný, V. o.c., s. 758.
- (6) Bruckauf, J. o.c., str. 32.
- (7) Erdmann, C.: Kaiserfahne und Blutfahne. In: Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften XXVIII, 1932, str. 869, pozn. 4.
- (8) Bruckauf, J. o.p., str. 23.
Falconis Beneventani Chreniten z r. 1137: "vexille ad honores Ducatus".
- (9) Bruckauf, J. o.p. str. 28 (překlad prof. Větrovcové). K významu srovnej Erdmann, C. o.c., str. 885.
- (10) Vaněček, V.: Stát Přemyslovců a středověká "říše". Praha 1945, str. 42 n.

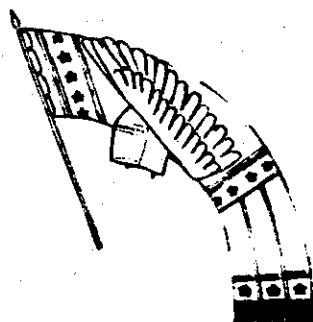

Portrét štýrského vévody Leopolda
na pečeti z let 1198 - 1230

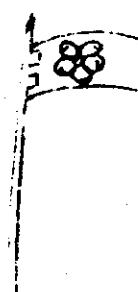

Gonfanon na pečeti
krále Přemysla Otakara II.
(III. typ z r. 1262)

Štýrský vévoda Leopold
na rakouské vévodské pečeti
z let 1208 - 1227

Gonfanon na pečeti
krále Přemysla Otakara II.
(IV. typ z r. 1270)

Prapor na pečeti
pana Vítka z Prčic
(1220)

- (11) Bruckauf, J. e.c., str. 25.
- (12) Tamtéž, str. 25 n, 35.
- (13) Tamtéž, str. 31, 33, 34.
- (14) Srovnej Novotný, V. e.c., str. 1004 n.
- (15) Letopis Vincenčíků a Jarlochův. Praha 1957, str. 117.
Překlad: F. Hermanský. Bruckauf, J. e.c. str. 26,
pozn. 1: "Cedalrico in vexillis quinque, sed ipse
cessit sponte fratri sue Zebzelae tanquam senieri,
iurantes ambe mittere imperatori auxilium in Lem-
bardiam."
- (16) Letopis ..., str. 124.
- (17) Tamtéž, str. 164. K rozbití Čech r. 1186 povídají
Novotný, V. e.c., str. 1069.
- (18) Letopis ..., str. 166. Bruckauf, J. e.c., str. 28, pozn.
3: "Non latuit hoc episcopum, quod statim ad aures
detulit imperatoris. Cuius ille verbis nimium credu-
lus, prefatum ducem Premislauum tanquam lesae maiesta-
tis et ledendae personae reum ducatu Boemiae obiudi-
cavit, et pro eo episcopum cum vexillis, sicut mes-
est, sollempniter investitum ..."
- (19) Pokračovatelé ..., str. 92.
- (20) Fiala, Z. e.c., Ann. Reinherdsb. SS. XXX, 566,
Arnold Lub. VI, 5.
- (21) Godefridus Coloni. (Palacký, F.: Dějiny národu českého,
kn. V. Praha 1973, pozn. III.) Viz Bruckauf, J. e.c.,
str. 30, pozn. 2: "Regnum etiam Boemiae abiudicatum
Odoacre regi per sententiam principum, filio ipsius,
praesentibus supanis et pluribus nobilibus terras,
cum VI vexillis assignat."
- (22) Jireček, H.: Slovanské právo v Čechách a na Moravě.
Praha 1872, str. 63: "Ad nos vel successores nostros
accedat regalia debite modo suscepturus." Překlad:
prof. Větrovcová. Srovnej také Fiala, Z.: Přemyslov-
ské Čechy. Praha 1975, str. 131.
- (23) Beerger, R.: Die Belehnungen der deutschen geistlichen
Fürsten. In: Leipziger Studien aus dem Gebiet der
Geschichte. Leipzig 1901, str. 79: "Ottakarus Bohe-
miam et Moravian per sceptrum et gladium de manu
regis suscepit."
- (24) Bruckauf, J. e.c., str. 51: "mit dem zepter er enphie/
ven des riches hende schône/ das kunicirche und die
krône/ und die margegrafschaft ze Merhaeren/ wie

- viel der vanen waeren/ dmit er in die lich/ des berichte niemen mich."
- (25) Chronica Bohemor. d. Canonicus S. Blasii Brunswicensis, M.G.SS. XXX, 1, str. 24: "Rex Boemi optulit regi Romanorum Rudolfe V vexilla ... autem ei due tantum redditit." Překlad: prof. Větrovecová. Jiné prameny referují jen neurčité (např. Historia Annerum, M.G.SS. IX, str. 65: "sub vexille regie" nebo Chronica S. Petri Erfordensis moderna, M.G.SS. XXX, 1, str. 415: "cum vexillis").
- (26) Pokračevatelé ..., str. 145. Bruckauf, J. o.c., str. 36, pozn. 1: "Rex Otakarus ... sub spe uberioris gratiae obtulit sibi vexilla quinque in signum subiectio[n]is, sperans sibi eadem vexilla cum terris quas resignaverat incontinenti restitui. Rudolfus vere ... Otakare vexilla due restituit cum terris Bohemiae et Moraviae."
- (27) Jireček, H. o.c., str. 63.
- (28) Srovnej Bruckauf, J. o.c., str. 67, 82, pozn. 2 a Roušík, F.: Národní kronika česká, II. Do smrti krále Jana. Praha 1940.
- (29) viz Erdmann, C. o.c., str. 869.
- (30) Lehner, F.: Česká škola malířská XI. věku. I. Korunovační evangelistá krále Vratislava. Praha 1902, tabule XXXI.
- (31) Friedl, A.: Přesmyalevi ve Znojmě. Praha 1966.
- (32) Letepis ..., str. 92. K císařově výpravě milánské a české účasti na ní srovnej Novotný, V. o.c., str. 885 n, IX/2. Při obléžení Medialanu: "In ipsa secunda feria prima die regatiunum imperialia resea vexilla et exercitus sue ordine."
- (33) Srovnej Gritzner, E.: Symbole und Wappen des alten Deutschen Reiches. In: Leipziger Studien aus dem Gebiet der Geschichte. Leipzig 1902, str. 35.
- (33A) Letepis ..., str. 95.
- (34) Letepis ..., str. 73. Fontes Rerum Bohemicarum, II, Paris. Letepisy Vincencijův a Jarlechův, ed. Emmer, J. Praha 1875: "Prime itaque ipsius domini W (ladixlai) regis vexilla precedunt ressa."
- (35) Meyer, H.: Die rote Fahne. Weimar 1930.
- (36) Erdmann, C. o.c.

- (37) Stejný nášer sdílí i Herstattmann, H.: *Ver- und Frühgeschichte des europäischen Flaggenwesens*. Znám z recenze Jäger-Sunstenau, MÜG, Bd LXXXI, 1973, str. 454 n.
- (38) Bruckauf, J. e.c., str. 38, 39.
- (39) Meyer, H., o.c., str. 323 n. Autor přesvědčivě vysvětluje, že iluminátor heidelbergského rukopisu téže právní knihy postupuje libovolně nejen při koloreování praperů, ale při vybarvování v š e c h obrazů.
- (40) Popis pěrhu Karla IV. má Augsburgská kronika Burcharda Zengga z Memmingen. Originální znění přináší Wentzeke, P.: *Die deutschen Farben, ihre Entwicklung und Deutung sowie ihre Stellung in der deutschen Geschichte*. Heidelberg 1927, str. 47, pozn. 1. Překlad má: Čtení o Karlu IV. a jeho době. Praha 1958. Obrázek ze Zlaté buly, fol. 39 r má Krása, J.: *Rukopisy Václava IV.* Praha 1971, str. 192-193.
- (41) Bruckauf, J. o.c., str. 83.
- (42) Encyklopédie antiky. Praha 1973, str. 264 n.
- (43) O nich Martýkán, J.: Nástin nejstarší historie praperů a vlajek. *Verileologie*, č. 41, str. 763 n.
- (44) Bruckauf, J. o.c., str. 27. K politice Fridricha Barberossy, sněmu řonkálskému atd. srovnej ve stručnosti Novotný, V. e.c. I/2, str. 903 n.
- (45) Letopis ..., str. 54. *Fontes Rerum ...: Cum etenim vexilla rosea, signa bellica.*"
- (46) Srovnej Gritzner, E. e.c., str. 40.
- (47) List uvádí Muratori, L.A. Cituji podle Wentzckého, o.c., str. 37 a Bruckaufa, o.c., str. 27: "In multorum hominem presentia Deminus Henrieus ... cum lancea et cœfanone, quam in sua manu tenebat investivit, cœfanonus, cum que eos investivit, erat rubeus, habens crucem albam intus ... Consules communis civitatis Cremene, nomine ipsius communis de hoc, quicad in Privilegio ipsius Communis Cremene continetur."
- (48) Wentzeke, P. o.c., str. 37-38 a poznámky 2 a 5 na str. 38.
- (49) Vybrazení má Schultze, W.: *Aus deutschen Chroniken*. Leipzig 1934, str. 21.
- (50) Gritzner, E. e.c., str. 67.
- (51) Obrázek má Čarek, J.: O pečetech českých knížat a králů z redy Přemysleva. *Sberník příspěvků k dějinám hl. města Prahy*. Praha 1938, tab. III.

- (52) Výobrazení mají: 1. pečeť Šeběslava Menclová, D.: České hrady, 1. Praha 1972, str. 68; 2. pečeť Bedřicha Čarek, J. o.c., tab. II. I.; 3. pečeť Jindřicha Bretislava Krále z Debré Vedy, V.: O středověkých pečetech. Časopis Společnosti přátel starozitnosti českých, roč. IV, č. 1, 1896; 4. pečeť Vladislava Jindřicha Čarek, J. o.c., tab. I, č. 3; 5. pečeť Václava znám z výstavy pečetí na hradě Oker. Obrázky (53) pečeti Konráda Otty a vévody Vladislava III. jsem neměl k dispozici.
- (53) Pesse, O.: Die Siegel des Adels der Wettiner Lande bis zum Jahre 1500, Bd II. Dresden 1906, tab. 42, 43.
- (54) Freytag, G.: Das Mittelalter. Bilder aus der Vergangenheit, Bd II. Leipzig, str. 23.
- (55) Srovnej praper s erbem bavorským ze 14. století u Wagnera, E.: Kreje, zbroj a zbraně doby předhusitské a husitské. Praha 1959. Pečehný pruh nacházíme v současných pramenech také na císařově žlutém praperu s orlem.
- (56) Ve starších debách prováděli císařové investituru biskupů propůjčením berly a prstenu, a to ještě před vlastním svěcením. Tímto aktem se z biskupa stával císařský úředník. Uvedená praxe vedla k boji mezi pápežem a císařem, který nazýváme bojem o investituru. De facto šlo o právo ustanovovat duchovní hodnostáře i na území říše. Papež nechtěl samozřejmě takové právo přiznat císaři a usiloval o výhradní podřízenost duchovenstva papežské stolici. Boj o investituru byl završen r. 1122 kompromisním tzv. konkordátem wormským. Duchovní hodnost byla od té doby udělována pápežem, císaři však bylo přiznáno právo odevzdávat biskupům pedáním žezla regália, tj. právo vládnout statky příslušejícími k biskupství. Z držení těchto statků vyplývala ovšem také lenní povinnost císaři.
- (57) Bruckauf, J. o.c., tab. 42.
- (58) Obrázek má Král z Debré Vedy, V. o.c. - typ III a Čarek, J. o.c., tab. VI. Viz též výstavu na Oker.
- (59) Srovnej Pesse, O. o.c. Bd V, Dresden 1917, tab. 5-9.
- (60) Zibrt, C.-Winter, Z.: Dějiny kreje v zemích českých, svazek I. Praha 1892, obr. 91.

- (61) Histeria Annorum, M.G.SS IX, str. 653: "Rex Boemerum Otacharus cum Austria et Stirie gubernacula 24 annis petentur sub sceptre regie tenuisset, Rudelfina coactus potentia prefatas terras in manus imperatoris resignavit, confestimque Boemiam et Moraviam a rege Romanorum secundum iura imperatoria sub vexille regie suscipiendo recepit."
- (62) Erdmann, C. e.c., str. 674, pozn. 2. Autor článku Die Reichsturmfahne ve Flag Bulletinu, XIII, 1974, č. 2 se domnívá, že už v r. 1080 byly použity prapery s vyobrazením orlice. Za informaci děkuji dr. F. Pichovi.
- (63) Hys, F.H.: Der Doppeladler als Symbol für Kaiser und Reich. In: MIÜG 1973, str. 65.
- (64) Početia r. 1154 vévoda Robert Lotrinský, r. 1166 falokrabi Fridrich Baverský, r. 1170 vévoda Jindřich Rakouský a markrabí Ota Braniborský, r. 1179 a 1187 hrabě Ota z Wittelsbachu, r. 1180 hrabě Siegfried z Orlamünde, r. 1184 vévoda Bertold Dalmatský, markrabí istrijský, r. 1187 vévoda Berthold ze Zähringu jako "dux et recter Burgundie", v devadesátych letech pak řada dalších, mj. i nás Přemysl Otakar I. Mince: např. brakteaty fojtů Albrechta Braniborského a Valtera z Goslaru s erlicí nad nebo pod městskými hradbami (což značí královskou ochranu). Dále písanské mince z doby Fridricha I., které kromě orlice jsou opatřeny nápisem "Frederice imperator". (Gritzner, E. e.c., str. 46.)
- (65) Burchardi Urspergensis Chronicon, SS XXIII, str. 350 a 353. Rahewin, SS XX, str. 410 a 435. Viz Gritzner, E. e.c., str. 36.
- (66) Rahewin, SS XX, str. 435. Viz Gritzner, E. e.c., str. 36.
- (67) Kaiser Friedrich II. Herrschaftszeichen. In: Schramm, P.E.: Herrschaftszeichen und Staatssymbolik. Beiträge zu ihrer Geschichte vom dritten bis zum sechzehnten Jahrhundert. Schriften der Monumenta Germaniae historica. Bd III. Stuttgart 1956, str. 898.
- (68) Bruckauf, J. e.c., str. 28.
- (69) Tamtéž, str. 49.
- (70) Freytag, G. e.c., str. 18.
- (71) F-XIV-25 znamená, že mince je vyobrazena na tabuli XIV pod č. 25 v díle F. Fialy České denáry. Práce mi

nebyla dostupná, používán zde i na jiných místech
znovu vydané Pialeovy tabulky v knize K. Turnwalda
České a moravské denáry a brakteáty, Praha 1949,
evšem s novou chronologgií podle F. Cacha, a vedle
tého i fotografických tabulí u článku G. Skalského
České mince a pečeti 11. a 12. století, ve Sborníku
Národního muzea, sv. I. Praha 1938-1939 A.

Další literatura:

- Graus, F.: Lenní právo v Čechách. Český lid, roč. 39,
1952, č. 3-4, str. 67-73.
Choe, P.: S mečem a štítem. České raně feudální vojenství.
Praha 1967.
Monumenta Germaniae Historica - I. Scriptores (zkr. M.G.H.).
Seidler, G.L.: Politické myšlení starověku a středověku.
Praha 1965.
Stloukal, K.: Vznik vasalství a počátky lenní soustavy.
Základy středověku. Praha 1937, str. 275-281.
Vaněček, V.: Dějiny státu a práva v Československu do roku
1945, 3. vydání. Praha 1976.

SEZNAM VYOHRAZENÍ

- 1) Postava neurčitého moravského údělného knížete s praporem a štítom z nástenné malby v retundě sv. Kateřiny ve Znojmě (1134).
- 2) Udílení lén císařem duchovním (naleve) a světským (naprave) knížatům podle heidelbergského rukopisu Saského zrcadla (14. stol.).
- 3) Práper s křížem a štit s orlicí na pečeti knížete Přemysla Otakara I. (I. typ z r. 1193).
- 4) Portrét štýrského vévody Leopolda na pečeti z let 1198-1230.
- 5) Štýrský vévoda Leopold na rakouské vévodské pečeti z let 1208-1227.
- 6) Gonfanon na pečeti krále Přemysla Otakara II. (III. typ z r. 1262).

- 7.) Gonfanon na pečeti krále Přemysla Otakara II.
(IV. typ z r. 1270)
8.) Praper na pečeti pana Vítka z Prče (1220).

VEKTOLOGIE - zpravodaj Věktolegického klubu při Obvědním
kulturařím domě v Praze 3, Kalinina 53, 130 00 Praha 3.
Vychází neperiodicky a je určen pro užitečnost členům klubu.
Toto číslo připravili ing.J.Martykán, dr.L.Mucha, dr.Zb.
Svebeda a ing.A.Brožek. Výtvarně spolupracoval J.Januš,
časovou tabulkou zpracoval ing.M.Kreupa.